

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-yil 4-son

VOLUME 6 / ISSUE 4 / 2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.4>.

Crossref
Content
Registration

ISSN: 2181-1938

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence>

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” huquqiy ilmiy-amaliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2020-yil 22-dekabrda 1140-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Sotuvda kelishilgan narxda.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik, E. Sharipov,
K. Abduvaliyeva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, X. Yuldasheva

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Vebsayt: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1387

Tasdiqnoma
№ 174625, 29.11.2023.

Jurnal 2026-yil 26-avgustda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 24,5
Adadi: 100. Buyurtma: № 81.

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik universiteti

TAHRIR HAY’ATI

BOSH MUHARRIR

Z. Esanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI

J. Allayorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqiy tadqiqotlar oliy maktabi direktori, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

MAS’UL MUHARRIR

N. Ramazonov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘zbek tili va adabiyoti sho‘basi mudiri, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

TAHRIR HAY’ATI A’ZOLARI

J. Blum – Amerika Qo‘shma Shtatlarining Boston kolleji Huquq maktabi professori, huquq doktori (AQSH)

M. Vishovaty – Polshaning Gdansk universiteti professori (Polsha)

M. Hayat – Muhammadiyah Malang universiteti o‘qituvchisi (Indoneziya)

A. Xashimxonov – Toshkent davlat yuridik universiteti Yoshlar masalalari va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektori, yuridik fanlar doktori, professor

A. Yakubov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro hamkorlik va uzluksiz ta‘lim bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, dotsent

M. Axmedshayeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

X. Xayitov – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi deputati, yuridik fanlar doktori, professor

E. Egamberdiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquqni sohalararo o‘rganish fakulteti Tadqiqot markazi rahbari, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Sh. Ismoilov – Toshkent davlat yuridik universiteti Mehnat huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, dotsent

G. Uzakova – Toshkent davlat yuridik universiteti Ekologiya huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

G. Yo‘ldasheva – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va inson huquqlari sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Yo‘ldoshev – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti Tadqiqot markazi yetakchi ilmiy xodimi, yuridik fanlar doktori, dotsent

R. Altiyev – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoiy odil sudlov fakulteti dekani, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, professor v.b.

M. Kurbanov – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat huquqi, kriminologiya va korrupsiyaga qarshi kurashish sho‘basi professori v.b., yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

S. Oripov – Toshkent davlat agrar universiteti Huquqshunoslik kafedrasida dotsenti, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

F. Hamdamova – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti Xalqaro huquq va ommaviy huquq fanlari kafedrasida dotsenti v.b., yuridik fanlar doktori

D. So‘fiyeva – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi katta o‘qituvchisi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ

Правовой научно-практический журнал «Юриспруденция» – «Yurisprudensiya» – «Jurisprudence» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 22 декабря 2020 года с удостоверением № 1140.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:
Э. Мустафаев, Е. Ярмолик,
Э. Шарипов, К. Абдувалиева,
М. Шарифова, Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева

Корректор:
М. Турсунов

Технический редактор:
У. Сапаев

Дизайнер:
Д. Ражапов

Адрес редакции:
100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Подписной индекс: 1387.

Свидетельство
от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию
26.08.2026.
Формат бумаги: А4.
Усл. п. л. 24,5. Тираж: 100 экз.
Номер заказа: 81.

Отпечатано в типографии
Ташкентского государственного
юридического университета.
100047, г. Ташкент,
ул. Сайилгох, 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

З. Эсанова – проректор по научной работе и инновациям Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА

Ж. Аллаёров – директор Высшей школы правовых исследований Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Н. Рамазонов – заведующий сектором узбекского языка и литературы Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по филологическим наукам, доцент

ЧЛЕНЫ РЕДКОЛЛЕГИИ

Дж. Блум – профессор юридической школы Бостонского колледжа (Бостон, США), доктор юридических наук

М. Вишоватый – профессор Гданьского университета (Гданьск, Польша)

М. Хаят – преподаватель Университета Мухаммадия Маланг (Индонезия)

А. Хашимхонов – первый проректор по делам молодёжи и духовно-просветительской работе Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

А. Якубов – проректор по международным связям и дополнительному образованию Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

М. Ахмедшаева – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Х. Хайитов – депутат Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Э. Эгамбердиев – руководитель Исследовательского центра факультета междисциплинарного изучения права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

Ш. Исмоилов – заведующий сектором трудового права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Г. Узакова – заведующая сектором экологического права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Г. Юлдашева – профессор сектора международного права и прав человека Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Юлдошев – ведущий научный сотрудник Исследовательского центра факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, доцент

Р. Алтиев – декан факультета уголовного правосудия Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, и. о. профессора

М. Курбанов – и. о. профессора сектора уголовного права, криминологии и противодействия коррупции Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

С. Орипов – доцент кафедры права Ташкентского государственного аграрного университета, доктор философии по юридическим наукам

Ф. Хамдамова – и. о. доцента кафедры международного и публичного права Университета мировой экономики и дипломатии, доктор юридических наук

Д. Суфиева – старший преподаватель сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

FOUNDER: TASHKENT STATE UNIVERSITY OF LAW

“Yurisprudensiya” – “Юриспруденция” – “Jurisprudence” legal scientific and practical journal was registered by the Press and Information Agency of Uzbekistan on December 22, 2020 with certificate No. 1140.

The journal is included in the list of journals of the Higher Attestation Commission at the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of journal materials are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev, E. Yarmolik, E. Sharipov,
K. Abduvalieva, M. Sharifova,
Sh. Beknazarova, Kh. Yuldasheva

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Editorial office address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: jurisprudence.tsul.uz
E-mail: lawjournal@tsul.uz

Subscription index: 1387.

Certificate
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the Printing house on 26.08.2026.
Paper size: A4. Cond.p.f: 24,5.
Units: 100. Order: № 81.

Published in the Printing house of Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD

EDITOR-IN-CHIEF

Z. Esanova – Deputy Rector for Scientific Affairs and Innovations of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

DEPUTY EDITOR

J. Allayorov – Director of the Graduate School of Legal Research of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

EXECUTIVE EDITOR

N. Ramazonov – Head of the Department of Uzbek Language and Literature of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

J. Blum – Professor of Law School of Boston College, Doctor of Law (Boston, USA)

M. Vishovaty – Professor of the University of Gdańsk (Gdansk, Poland)

M. Hayat – Lecturer of the University of Muhammadiyah Malang (Indonesia)

A. Khashimhonov – First Deputy Rector for Youth Affairs and Spiritual and Educational Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

A. Yakubov – Deputy Rector for International Relations and Further Education of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

M. Akhmedshaeva – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Kh. Khayitov – Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

E. Egamberdiev – Head of the Research Center of the Faculty of Interdisciplinary Studies of Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

Sh. Ismoilov – Head of the Department of Labor Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

G. Uzakova – Head of the Department of Environmental Law of the Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

G. Yuldasheva – Professor of the Department of International Law and Human Rights of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Yuldoshev – Leading Research Fellow of the Research Center of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Associate Professor

R. Altiev – Dean of the Faculty of Criminal Justice of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Acting Professor

M. Kurbanov – Acting Professor of the Department of Criminal Law, Criminology and Anti-Corruption of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

S. Oripov – Associate Professor of the Department of Law of Tashkent State Agrarian University, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

F. Hamdamova – Acting Associate Professor of the Department of International Law and Public Law of the University of World Economy and Diplomacy, Doctor of Law

D. Sufieva – Senior Lecturer of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 11 **SAYDULLAYEV SHAXZOD ALIXANOVICH**
Qonunchilikdagi bo'shliqlarni aniqlashda normativ-huquqiy hujjatlar ijrosi monitoringining ahamiyati
- 20 **ALLAYAROVA SOLIXA NARZULLOYEVNA**
Yuridik germeneytikaning nazariy-metodologik asoslari
- 26 **SULTANOVA SABOXAT ALISHEROVNA**
Tartibga solish ta'sirini baholash va huquqiy monitoringni takomillashtirishning nazariy-huquqiy masalalari
- 34 **UMAROVA IRODA MUXAMEDOVNA**
Ijtimoiy davlat shakllanishining tarixiy-huquqiy bosqichlari

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 42 **MIRZAYEV FAYZULLA IBODULLAYEVICH**
Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishda Moliyaviy razvedka bo'linmasining ma'muriy-huquqiy maqomi
- 48 **ALIMOV BOTU BABIROVICH**
Hukumatni shakllantirish va javobgarligi: O'zbekiston modeli va xorijiy tajriba
- 57 **RAIMOV ELBEK BAHODIR O'G'LI, ABDUMO'MINOVA SALOMAT OTABEKOVNA**
O'zbekiston Respublikasining "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonunining huquqiy tahlili
- 63 **AZIMOV AZIMBEK AZIZBEK O'G'LI**
Yoshlar bandligini qo'llab-quvvatlashda hududiy "Yo'l xaritalari"ni joriy etishning ahamiyati

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 70 **RUZINAZAROV SHUXRAT NURALIYEVICH, TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**
Raqamli tadbirkorlikni huquqiy tartibga solish tendensiyalari
- 77 **BOZAROV SARDOR SOXIBJONOVICH**
Sun'iy intellekt tizimlarining fuqarolik-huquqiy javobgarligi: zamonaviy huquqiy muammolar va tartibga solish yondashuvlari
- 86 **XODJIYEV YUNUS MUXITDINOVICH**
Ko'char ashyolarga bo'lgan mulk huquqidan voz kechishning ayrim masalalari
- 93 **SATVALDIYEVA YULDUZXON XATAMJAN QIZI**
Sanoat namunalarini huquqiy muhofaza qilish muammolari va ularning dekorativ-amaliy san'at asarlari bilan nisbati
- 100 **KAN YEKATERINA EDUARDOVNA**
Klinik amaliyotda "yashirin sun'iy intellekt" (shadow AI): shifokorlarning undan ruxsatsiz foydalanishini nazorat qilishning huquqiy mexanizmlari
- 108 **RAXMONOV TOLIB TURG'UN O'G'LI**
Raqamli moliyaviy aktivlarning fuqarolik-huquqiy tabiati
- 115 **BERDIBAYEV SARDOR YERKABOY O'G'LI**
"Animus fraudandi": xalqaro xususiy huquqda qonunni chetlab o'tishni isbotlashning doktrinal huquqiy asoslari

121 JO'RAQULOVA HILOLA O'KTAM QIZI

Regress fuqarolik-huquqiy javobgarlik tizimining muhim va zarur tarkibiy elementi

127 RAHIMOV JALOLIDDIN XAYTBOY O'G'LI

Steyblkoinlar orqali to'lov qilishning shartnomaviy asoslari tavsifi

132 OLLABERGANOV JUR'ATBEK MANSURBEK O'G'LI, XADJIYEV AZIZBEK KADAMBAYEVICH

O'zbekiston Respublikasi fuqarolik huquqida raqamli aktivlar va elektron bitimlarni tartibga solishning dolzarb muammolari

138 BAXROMOVA NILUFAR XOSHOVNA

Raqamli marketingda firibgarlik va chalg'ituvchi amaliyotlarga qarshi huquqiy mexanizmlarni takomillashtirish: fuqarolik-huquqiy yondashuv

145 SAMANDAROVA FERUZA BAXROMJON QIZI

Davlat xaridlari jarayonini elektronlashtirish sharoitida shartnomaviy munosabatlarni huquqiy tartibga solish

12.00.06 – TABIIY RESURLAR HUQUQI. AGRAR HUQUQ. EKOLOGIK HUQUQ

153 UZAKOVA GO'ZAL SHARIPOVNA

Atrof-muhitni xalqaro-huquqiy muhofaza qilishda Birlashgan Millatlar Tashkiloti Atrof-muhit bo'yicha dasturi (UNEP)ning o'rni va roli

161 KENJAYEV RUSTAM XAYDAROVICH

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilishda ekologik nazoratning o'rni va ahamiyati

168 RAHMATOVA DILAFRUZ IXTIYOR QIZI

Elektron chiqindilar bilan bog'liq munosabatlarni huquqiy tartibga solishning fragmentarlari

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

180 PRIMOV BAXTIYOR OLIM O'G'LI

Kriptoalyutadan jinoiy maqsadlarda foydalanish: jinoyat-huquqiy jihatlar

185 JUMANAZAROVA MARJONA BOTIR QIZI

Ehtiyotsizlik orqasida sodir etilgan jinoyatlar uchun jinoiy javobgarlikni tabaqalashtirishning jinoyat-huquqiy muammolari: Germaniya va Fransiya jinoyat qonunchiligining qiyosiy-huquqiy tahlili

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

192 XALILOV SHOHROH MIRZO BOYMUROD O'G'LI

Tergovda ayblovga moyillik: kognitiv sabablar, qiyosiy-huquqiy tahlil va protsessual bartaraf etish mexanizmlari

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

200 BAZARBAEVA SHAXLO RAXIMOVNA, RASULOV JURABEK ABDUSAMIYEVICH

Xalqaro huquqda kiberurush va kiberoperatsiyalar: farqlash hamda huquqiy tartibga solish muammolari

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.01 – ТЕОРИЯ И ИСТОРИЯ ГОСУДАРСТВА И ПРАВА. ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ

- 11 **САЙДУЛЛАЕВ ШАХЗОД АЛИХАНОВИЧ**
Значение мониторинга исполнения нормативно-правовых актов в выявлении пробелов в законодательстве
- 20 **АЛЛАЯРОВА СОЛИХА НАРЗУЛЛОЕВНА**
Теоретико-методологические основы юридической герменевтики
- 26 **СУЛТАНОВА САБОХАТ АЛИШЕРОВНА**
Теоретико-правовые вопросы совершенствования оценки регуляторного воздействия и правового мониторинга
- 34 **УМАРОВА ИРОДА МУХАМЕДОВНА**
Историко-правовые этапы формирования социального государства

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

- 42 **МИРЗАЕВ ФАЙЗУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**
Административно-правовой статус подразделения финансовой разведки в сфере противодействия легализации преступных доходов
- 48 **АЛИМОВ БОТУ БАБИРОВИЧ**
Формирование и ответственность Правительства: модель Узбекистана и зарубежный опыт
- 57 **РАИМОВ ЭЛБЕК БАХОДИР УГЛИ, АБДУМУМИНОВА САЛОМАТ ОТАБЕКОВНА**
Правовой анализ Закона Республики Узбекистан «О персональных данных»
- 63 **АЗИМОВ АЗИМБЕК АЗИЗБЕК УГЛИ**
Значение внедрения региональных «дорожных карт» в поддержке занятости молодёжи

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- 70 **РУЗИНАЗАРОВ ШУХРАТ НУРАЛИЕВИЧ, ТОШКАНОВ НУРБЕК БАХРИДДИНОВИЧ**
Тенденции правового регулирования цифрового предпринимательства
- 77 **БОЗАРОВ САРДОР СОХИБЖОНОВИЧ**
Гражданско-правовая ответственность систем искусственного интеллекта: современные правовые проблемы и подходы к регулированию
- 86 **ХОДЖИЕВ ЮНУС МУХИТДИНОВИЧ**
Некоторые вопросы отказа от права собственности на движимые вещи
- 93 **САТВАЛДИЕВА ЮЛДУЗХОН ХАТАМЖАН КИЗИ**
Проблемы правовой охраны промышленных образцов и их соотношение с произведениями декоративно-прикладного искусства
- 100 **КАН ЕКАТЕРИНА ЭДУАРДОВНА**
«Теневой искусственный интеллект» (Shadow AI) в клинической практике: правовые механизмы контроля за его несанкционированным использованием врачами
- 108 **РАХМОНОВ ТОЛИБ ТУРГУН УГЛИ**
Гражданско-правовая природа цифровых финансовых активов
- 115 **БЕРДИБАЕВ САРДОР ЕРКАБОЙ УГЛИ**
Animus fraudandi: доктринально-правовые основы доказывания обхода закона в международном частном праве

121 ЖУРАКУЛОВА ХИЛОЛА УКТАМ КИЗИ

Регресс как важный и необходимый элемент системы гражданско-правовой ответственности

127 РАХИМОВ ЖАЛОЛИДДИН ХАЙТБОЙ УГЛИ

Характеристика договорных основ осуществления платежей посредством стейблкоинов

132 ОЛЛАБЕРГАНОВ ЖУРАТБЕК МАНСУРБЕК УГЛИ, ХАДЖИЕВ АЗИЗБЕК КАДАМБАЕВИЧ

Актуальные проблемы регулирования цифровых активов и электронных сделок в гражданском праве Республики Узбекистан

138 БАХРОМОВА НИЛУФАР ХОШИМОВНА

Совершенствование правовых механизмов противодействия мошенничеству и вводящим в заблуждение практикам в цифровом маркетинге: гражданско-правовой подход

145 САМАНДАРОВА ФЕРУЗА БАХРОМЖОН КИЗИ

Правовое регулирование договорных отношений в условиях перевода процесса государственных закупок в электронную форму

12.00.06 – ПРИРОДОРЕСУРСНОЕ ПРАВО. АГРАРНОЕ ПРАВО. ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

153 УЗАКОВА ГУЗАЛ ШАРИПОВНА

Роль и значение программы ООН по окружающей среде (ЮНЕП) в международном экологическом праве

161 КЕНЖАЕВ РУСТАМ ХАЙДАРОВИЧ

Роль и значение экологического контроля в использовании и охране земель сельскохозяйственного назначения

168 РАХМАТОВА ДИЛАФРУЗ ИХТИЁР КИЗИ

Фрагментарность правового регулирования обращения с электронными отходами

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

180 ПРИМОВ БАХТИЁР ОЛИМ УГЛИ

Использование криптовалюты в преступных целях: уголовно-правовые аспекты

185 ЖУМАНАЗАРОВА МАРЖОНА БОТИР КИЗИ

Уголовно-правовые проблемы дифференциации уголовной ответственности за преступления, совершённые по неосторожности: сравнительно-правовой анализ уголовного законодательства Германии и Франции

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

192 ХАЛИЛОВ ШОХРУХ МИРЗО БОЙМУРОД УГЛИ

Обвинительный уклон в расследовании: когнитивные причины, сравнительно-правовой анализ и процессуальные механизмы его устранения

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

200 БАЗАРБАЕВА ШАХЛО РАХИМОВНА, РАСУЛОВ ЖУРАБЕК АБДУСАМИЕВИЧ

Кибервойна и кибероперации в международном праве: проблемы разграничения и правового регулирования

CONTENTS

12.00.01 – THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

- 11 **SAYDULLAEV SHAKHZOD ALIKHANOVICH**
The importance of monitoring the implementation of normative legal acts in identifying gaps in legislation
- 20 **ALLAYAROVA SOLIKHA NARZULLOEVNA**
Theoretical and methodological foundations of legal hermeneutics
- 26 **SULTANOVA SABOKHAT ALISHEROVNA**
Theoretical and legal issues of improving regulatory impact assessment and legal monitoring
- 34 **UMAROVA IRODA MUKHAMEDOVNA**
Historical and legal stages of the social state formation

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 42 **MIRZAEV FAYZULLA IBODULLAEVICH**
Administrative and legal status of the financial intelligence unit in combating criminal income legalization
- 48 **ALIMOV BOTU BABIROVICH**
Formation and accountability of the government: the Uzbekistan model and foreign experience
- 57 **RAIMOV ELBEK BAHODIR UGLI, ABDUMUMINOVA SALOMAT OTABEKOVNA**
Legal analysis of the law of the Republic of Uzbekistan “On personal data”
- 63 **AZIMOV AZIMBEK AZIZBEK UGLI**
The importance of implementing regional “Roadmaps” in supporting youth employment

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 70 **RUZINAZAROV SHUKHRAT NURALIEVICH, TOSHKANOV NURBEK BAHRIDDINOVICH**
Trends in legal regulation of digital entrepreneurship
- 77 **BOZAROV SARDOR SOKHIBJONOVICH**
Civil liability of artificial intelligence systems: contemporary legal issues and regulatory approaches
- 86 **KHODJIEV YUNUS MUKHITDINOVICH**
Certain issues of renunciation of ownership rights to movable property
- 93 **SATVALDIEVA YULDUZKHON KHATAMJAN KIZI**
Issues of legal protection of industrial designs and their interrelation with works of decorative and applied art
- 100 **KAN EKATERINA EDUARDOVNA**
“Shadow artificial intelligence” (Shadow AI) in clinical practice: legal mechanisms for monitoring its unauthorized use by doctors
- 108 **RAKHMONOV TOLIB TURGUN UGLI**
Civil law nature of digital financial assets
- 115 **BERDIBAEV SARDOR ERKABOY UGLI**
Animus fraudandi: doctrinal legal foundations for proving evasion of law in private international law
- 121 **JURAKULOVA HILOLA UKTAM KIZI**
Regression is an important and necessary structural element of the system of civil law liability
- 137 **RAHIMOV JALOLIDDIN KHAYTBOY UGLI**
Characteristics of the contractual framework for payments using stablecoins

132 **OLLABERGANOV JURATBEK MANSURBEK UGLI, KHADJIEV AZIZBEK KADAMBAEVICH**
Current issues in the regulation of digital assets and electronic transactions in the civil law of the Republic of Uzbekistan

138 **BAKHROMOVA NILUFAR KHOSHIMOVNA**
Improving legal mechanisms for combating fraud and misleading practices in digital marketing: a civil law approach

145 **SAMANDAROVA FERUZA BAKHROMJON KIZI**
Legal regulation of contractual relations in the context of the digitalization of the public procurement process

12.00.06 – THE LAW OF NATURAL RESOURCES. AGRARIAN LAW.
ENVIRONMENTAL LAW

153 **UZAKOVA GUZAL SHARIPOVNA**
The role and significance of the United Nations Environment Programme (UNEP) in the international legal protection of the environment

161 **KENJAEV RUSTAM KHAYDAROVICH**
The role and significance of environmental control in the use and protection of agricultural land

168 **RAKHMATOVA DILAFRUZ IKHTIYOR KIZI**
Fragmentariness of legal regulation of electronic waste management

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

180 **PRIMOV BAKHTIYOR OLIM UGLI**
Criminal use of cryptocurrency: criminal-legal aspects

185 **JUMANAZAROVA MARJONA BOTIR KIZI**
Criminal-legal problems of differentiating criminal liability for crimes committed due to negligence: a comparative-legal analysis of German and French criminal legislation

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND
FORENSIC EXPERTISE

192 **KHALILOV SHOHRUH MIRZO BOYMUROD UGLI**
Accusation bias in criminal investigations: cognitive causes, comparative legal analysis, and procedural mechanisms for its elimination

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

200 **BAZARBAEVA SHAKHLO RAKHIMOVNA, RASULOV JURABEK ABDUSAMIEVICH**
Cyberwarfare and cyber operations in international law: problems of delimitation and legal regulation

Kelib tushgan / Получено / Received: 20.07.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 12.08.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 26.08.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.4./TLXY1968>

UDC: 349.6+349.4(045)(575.1)

QISHLOQ XO'JALIGIGA MO'LJALLANGAN YERLARDAN FOYDALANISH VA MUHOFAZA QILISHDA EKOLOGIK NAZORATNING O'RNI VA AHAMIYATI

Kenjayev Rustam Xaydarovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi sho'basi professori,
yuridik fanlar nomzodi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-1261-9457>

e-mail: r.kenjayev@tsul.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilishda ekologik nazoratning o'рни va uning ahamiyati yoritilgan. Ilmiy-huquqiy polemikalar asosida ekologik nazoratning o'рни va uning ahamiyati asoslab berilgan. Ekologik nazorat huquqiy chora sifatida ogohlantiruv, axborot va jazolash kabi bir qator funksiyalarni bajarishi va bu funksiyalarning bir-biridan farqli jihatlari yoritilgan. Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish jarayonida ekologik nazoratning atrof tabiiy muhit holatini hamda xo'jalik yuritish va boshqa faoliyat ta'siri ostida unda bo'ladigan o'zgarishlarni kuzatib borish; atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof tabiiy muhitni sog'lomlashtirish, tabiatni muhofaza qilishga doir qonun talablari va atrof tabiiy muhit sifatining normativlariga rioya etish borasidagi dasturlar hamda ayrim tadbirlar bajarilishini tekshirish kabi bir qator vazifalar, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilishda ekologik nazorat bilan bog'liq milliy va xorijiy mamlakatlar qonunchiligi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Ushbu yerlardan oqilona foydalanish, muhofaza qilish sohasida ekologiya nazorat tizimi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: yer, yerlardan oqilona foydalanish, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish, ekologik nazorat

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО КОНТРОЛЯ В ИСПОЛЬЗОВАНИИ И ОХРАНЕ ЗЕМЕЛЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ

Кенжаев Рустам Хайдарович,

кандидат юридических наук,

профессор сектора экологического права

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В настоящей статье раскрываются роль и значение экологического контроля в использовании и охране земель сельскохозяйственного назначения. На основе научно-правовой полемики обоснованы роль и значение экологического контроля. Рассмотрено выполнение экологическим контролем как правовой мерой ряда функций, таких как предупредительная, информационная и карательная, а также раскрыты отличительные особенности этих функций. С научно-теоретической точки зрения проанализирован ряд задач экологического контроля в процессе охраны земель сельскохозяйственного назначения, в том числе наблюдение за состоянием окружающей природной среды и происходящими в ней изменениями под воздействием хозяйственной и иной деятельности; проверка выполнения программ и отдельных мероприятий по охране окружающей природной среды, рациональному использованию природных ресурсов и оздоровлению окружающей природной среды, соблюдения требований природоохранного законодательства и нормативов качества окружающей

природной среды. Кроме того, проанализировано национальное законодательство и законодательство зарубежных государств, регулирующее экологический контроль в сфере использования и охраны земель сельскохозяйственного назначения. Раскрыта система экологического контроля в области рационального использования и охраны указанных земель.

Ключевые слова: земля, рациональное использование земель, использование земель сельскохозяйственного назначения, охрана земель сельскохозяйственного назначения, экологический контроль

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF ENVIRONMENTAL CONTROL IN THE USE AND PROTECTION OF AGRICULTURAL LAND

Kenjaev Rustam Khaydarovich,

Professor of the Department of Environmental Law,
Tashkent State University of Law,
Candidate of Legal Sciences

Abstract. The article examines the role and significance of environmental control in the use and protection of agricultural land. Drawing on scholarly and legal debates, it substantiates the importance of environmental control and its place within the legal framework governing agricultural land. Environmental control, as a legal measure, performs a number of functions, including preventive, informational, and enforcement functions, and the distinctive features of each are discussed. The study analyses the principal tasks of environmental control in the protection of agricultural land, including monitoring the state of the natural environment and changes resulting from economic and other activities; ensuring environmental protection and the rational use of natural resources; promoting environmental improvement; and monitoring compliance with environmental legislation, environmental quality standards, relevant programmes, and specific environmental protection measures. The article also provides a theoretical and legal analysis of national and foreign legislation concerning environmental control over the use and protection of agricultural land. Particular attention is given to the system of environmental control aimed at ensuring the rational use and effective protection of agricultural land.

Keywords: land, rational use of land, use of agricultural land, protection of agricultural land, environmental control

Kirish

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilish davlat ekologik siyosatining asosiy yo'nalishlaridan birini tashkil etadi. Ekologik tizimning tarkibiy qismi sifatida yer resurslari atrof tabiiy muhit barqarorligini ta'minlash, O'zbekiston Respublikasi davlat suvereniteti va iqtisodiyotining moddiy asosini mustahkamlashda muhim ahamiyatga egadir. Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilishning tashkiliy-huquqiy mexanizmida davlat boshqaruvi singari ekologik nazorat institutining o'zni beqiyos. Albatta, ushbu sohadagi ekologik nazorat haqida fikr yuritishdan oldin umuman ekologik nazoratning maqsadi va vazifalariga oydinlik kiritish lozim.

Asosiy qism

Mazkur maqola doktrinal tadqiqot sifatida qonun hujjatlari va ilmiy-nazariy manbalar tahlilini o'z ichiga oladi. Maqolada qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va muhofaza qilishda ekologik nazorat o'zni va ahamiyati hamda uning yuridik tabiati va ularning rivojlanishi bilan bog'liq masalalar milliy va xorijiy mamlakatlar tajribasi asosida o'rganilgan. Tadqiqotda ilmiy-nazariy tahlil, tarkibiy-mantiqiy, qiyosiy-huquqiy, statistik, tavsifiy, tizimli hamda ilmiy bilishning dialektik usullaridan foydalanildi.

Ekologik nazorat – tabiatdan oqilona foydalanish va uni muhofaza qilishni ta'minlashning muhim huquqiy chorasi, davlat boshqaruvining funksiyasi, ekologiya huquqining muhim institutlaridan biri. Atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish mexanizmida ekologik nazoratning tutgan o'rniga asoslanib, uni muhim huquqiy chora sifatida baholash mumkin. Zotan, aynan ekologik nazorat vositasida tegishli huquq subyektlariga nisbatan davlat majburlovi qo'llanilishi ta'minlanadi. Ekologik huquqbuzarliklar uchun yuridik javobgarlikning ekologik nazorat hamda uning natijalariga asoslanib qo'llash holatlari ham amaliyotda ko'p uchraydi.

Ekologik nazorat huquqiy chora sifatida ogohlantiruv, axborot va jazolash kabi bir qator funksiyalarni bajaradi. Ekologik nazorat ogohlantirish funksiyasining ahamiyati shundaki, ekologik nazorat subyektlari, ularning ekologik-huquqiy talablarini bajarilishini nazorat qilinishini anglagan holda qonunchilik talablarini bajarishda hamda huquqbuzarliklarning oldini olishda mustaqil tashabbus ko'rsatadilar. Axborot funksiyasi esa nazorat jarayonida tegishli organ yoki shaxslar o'z nazorati ostidagilarning tabiatni muhofaza qilish sohasidagi faoliyatiga oid turli-tuman ma'lumotlar yig'ish bilan izohlanadi. Jazolovchi funksiya esa huquqbuzarga qonunchilikda ko'zda tutilgan sanksiyalar qo'llanilishida ifodalanadi (Bogolyubov & Galinovskaya, 2014).

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish jarayonida ekologik nazoratning vazifalari esa quyidagilarda ko'rinadi: atrof tabiiy muhit holatini hamda xo'jalik yuritish va boshqa faoliyat ta'siri ostida unda bo'ladigan o'zgarishlarni kuzatib borish; atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, atrof tabiiy muhitni sog'lomlashtirish, tabiatni muhofaza qilishga doir qonun talablari va atrof tabiiy muhit sifatining normativlariga rioya etish borasidagi dasturlar hamda ayrim tadbirlar bajarilishini tekshirish.

B. Kalonov ilmiy tadqiqotida davlat ekologiya nazorati tushunchasini uning o'ziga xos xususiyatlarini izohlash orqali ochib berish mumkin, deb ta'kidlaydi. Ya'ni davlat ekologiya nazoratining eng birinchi – asosiy xususiyati, uning davlat nomidan, davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan olib borilishidir; Davlat ekologiya nazoratining ikkinchi xususiyati shundan iboratki, u davlat ekologiya siyosatining maqsad va vazifalarini amalga oshirishda hamda ekologik qonun hujjatlarini yaratish, ijro etish va bajarilishini ta'minlashda asosiy davlat-huquqiy va tashkiliy vosita bo'lib maydonga chiqadi. Uchinchi xususiyati davlat ekologiya nazoratining muqarrarligi ekologik talablarning bajarilishi uchun davlat-huquqiy kafolat tizimi yaratilganligini anglatadi. To'rtinchi xususiyati davlat ekologiya nazorati faqatgina ekologik-huquqiy talablarning bajarilishini ta'minlab qolmasdan, bunday talablarni bajarmagan yoki tegishli darajada bajarmagan davlat organlari, yuridik shaxslar va fuqarolarni davlat nomidan

huquqiy majburlov va yuridik javobgarlik jarayonlariga tortadi hamda ularning ta'sir choralarini qo'llaydi. Davlat ekologiya nazoratining beshinchi xususiyati u aksariyat hollarda davlat hokimiyati va boshqaruv organlari tomonidan olib borilganligi uchun shu organlar vakolatining uzviy qismidir. Davlat ekologiya nazoratini bu tizimdan tashqarida tasavvur qilib bo'lmaydi. Davlat hokimiyati va boshqaruv organlarining ekologiya nazoratini olib borish vakolatlari qonun hujjatlarida maxsus ko'rsatilmagan bo'lishi mumkin. Ekologiya nazoratining yana bir xususiyati – u davlat ekologik funksiyasining bir ko'rinishi sifatida amalga oshirilishini bildiradi. B. Kalonov (2004) ekologiya nazorati xususiyatlaridan kelib chiqib, davlat ekologiya nazorati tushunchasiga quyidagicha ta'rif bergan: "Davlat ekologiya nazorati deb davlatning qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi organlari hamda ular tizimiga kiruvchi maxsus organlari, shuningdek, mahalliy davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari tomonidan amalga oshiriladigan tabiiy boyliklardan samarali foydalanish va atrof muhit muhofazasiga qaratilgan qonun hujjatlarining ijro etilishini ta'minlash tushuniladi".

Sh. Fayziyevning (2018) fikricha, ekologik nazorat bu atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash qoida-talablarini barcha vazirlik, davlat qo'mitalari va idoralari, korxonalar, tashkilotlar, muassasa, mansabdor va jismoniy shaxslar tomonidan bajarilishini tekshirish, tabiiy muhit holatini o'rganish va kuzatish chora-tadbirlarni qo'llash bilan bog'liq siyosiy-huquqiy, ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy-ma'rifiy chora-tadbirlar yig'indisini o'z ichiga oladi.

M. Brinchuk (2004) esa ekologik nazoratga ekologik qonunchilik talablariga rioya etilishi va bajarilishini tekshirish bo'yicha vakolatli subyektlar faoliyati tushuniladi, deb ta'rif beradi.

V. Petrov (1995) bu borada shunday deydi: "Ekologik nazoratni zamonaviy davlatning ekologik funksiyasi, ekologik-huquqiy me'yorlarni amalga oshirish mexanizmi tarkibiy qismi deb tavsiflaydi hamda unga korxona, muassasa, tashkilotlar, ya'ni barcha xo'jalik subyektlari va fuqarolar tomonidan atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish hamda jamiyat ekologik xavfsizligini ta'minlash bo'yicha ekologik talablarga rioya etilishini tekshirish".

V. Ermakov va A. Suxarevlarning fikriga ko'ra ekologik nazorat, umuman, jamiyatning ekologik xavfsizligini ta'minlash va atrof tabiiy muhitni muhofaza qilish borasidagi ekologik talablarga korxonalar, muassasalar, tashkilotlar, ya'ni barcha xo'jalik yurituvchilarning rioya qilishlarini tekshirishdir (Ermakov & Sukharev, 1997).

B. Kalonov (2004) esa davlat ekologiya nazoratini uni amalga oshiruvchi subyektlar nuqtayi nazaridan uch turga bo'ladi: 1) umumvakolatga ega bo'lgan davlat ekologiya nazorati organlari; 2) umumdavlat maxsus ekologiya nazorati organlari; 3) mahalliy davlat ekologiya nazorati organlari.

Ekologik nazorat darajasi esa ikki xil bo'ladi: birinchidan, atrof tabiiy muhit muhofazasi hamda tabiatdan foydalanish borasidagi davlat boshqaruvining funksiyasi sifatida; ikkinchidan, tabiatni muhofaza qilish tadbirlarini bajarish kafolatlari, ushbu tadbirlarni tartibga soluvchi huquqiy normalarning, tabiatni muhofaza qilish borasidagi davlat boshqaruvining qonuniyligini ta'minlash usullarining amalga oshirilishi sifatida ko'rib chiqadi (Golichenkov, 1992).

O'zbekiston Respublikasining "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonunining VII bobi ekologik nazoratga oid munosabatlarni huquqiy tartibga solishga bag'ishlangan bo'lib, u yerlarni muhofaza qilish jarayonida quyidagi tizimda amalga oshiriladi. Respublikamizda yerlarning holatini kuzatish, uni hisobga olish, unga baho berish va istiqbolini belgilashni ta'minlash maqsadida atrof tabiiy muhitning davlat monitoringi tizimi tashkil etildi. Atrof tabiiy muhitning davlat monitoringi atrof tabiiy muhit ifloslanish darajasini aniqlash, uning holatini baholash, salbiy jarayonlarni oldindan aytish va ularning oqibatlarini bartaraf etish maqsadida boshqa antropogen faoliyat ta'siri va tabiiy resurslardan foydalanish tufayli atrof tabiiy muhitning ifloslanishi va boshqa zararli ta'sirlar (jarayonlar)ga uchrashi muntazam kuzatiladigan va tasdiqlangan dastur bo'yicha bajariladigan tizim hisoblanadi. Yer monitoringi esa respublikamizda Vazirlar Mahkamasining 2000-yil 23-dekabrda 496-son qarori bilan tasdiqlangan nizomga asosan amalga oshiriladi. Unga muvofiq yer monitoringi yer fondidagi o'zgarishlarni o'z vaqtida aniqlash, yerlarga baho berish, salbiy jarayonlarning oldini olish va

oqibatlarini tugatish maqsadida uning holatini kuzatib borish tizimidan iboratdir.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish sohasida ekologiya nazorat tizimi davlat atrof tabiiy muhit holatini kuzatib borish xizmati, tabiatni muhofaza qilish sohasidagi davlat, idoraviy, ishlab chiqarish va jamoat nazoratidan iboratdir. "Tabiatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonunning 31-moddasiga muvofiq tabiatni muhofaza qilish sohasidagi davlat nazorati davlat hokimiyati va boshqaruv idoralari, maxsus vakolatli davlat tabiatni muhofaza qilish idoralari tomonidan amalga oshiriladi. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasida davlat nazoratini amalga oshiruvchi maxsus vakolatli davlat organlari hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasida davlat nazoratidan tashqari, idoraviy, ishlab chiqarish va jamoat nazorati mavjud. O'zbekiston Respublikasi Qishloq xo'jaligi vazirligi o'z tasarrufidagi korxona va tashkilotlar faoliyati ustidan qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasidagi idoraviy nazoratni amalga oshiradi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasidagi ekologik nazoratning navbatdagi turi bu ishlab chiqarish nazorati bo'lib, uni korxona, birlashma va tashkilotlarning ekologiya xizmati amalga oshiradi hamda qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan oqilona foydalanish va ularni tiklash, atrof tabiiy muhitni sog'lomlashtirish, yerlarni muhofaza qilishga doir qonun talablari bajarilishi yuzasidan dasturlar hamda ayrim tadbirlar ijrosini tekshirish maqsadini ko'zlaydi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasidagi jamoat nazoratini esa jamoat birlashmalari, mehnat jamoalari va fuqarolar amalga oshiradilar. Shu o'rinda ta'kidlab o'tish joizki, demokratik-huquqiy davlat, erkin fuqarolik jamiyati qurish yo'lidan borayotgan respublikamizda yerlarni muhofaza qilish borasida jamoat nazoratini kuchaytirish, ularning faoliyatini takomillashtirishga oid huquqiy asoslarni rivojlantirish lozim.

Ekologik nazoratni amalga oshirish yerlarni huquqiy muhofaza qilish borasidagi davlat funksiyasining tarkibiy qismidir. Ekologik-huquqiy mexanizmning ushbu funksiyasi yer resurslaridan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish borasida davlat boshqaruvini amalga oshirishning zaruriy elementi sifatida yuzaga kelgan. Ekologik nazorat o'tkazish shart-sharoitlari, uni tashkil qilish hamda tushunchaning nazariy masalalari yuridik adabiyotlarda, umuman, tabiatni va uning alohida resurslarini boshqarish nuqtayi nazaridan yoritilgan (Nigmatov, 2001).

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish jarayonida ekologik nazorat turli xil chora-tadbirlar tizimini amalga oshirish orqali namoyon bo'ladi: birinchidan, yer resurslarida bo'ladigan o'zgarishlarni kuzatish, axborot jamlanmasini shakllantirish; ikkinchidan, yerga nisbatan salbiy ta'sir ko'rsatadigan antropogen omillarni o'rganish; uchinchidan, ishlab chiqarish va xo'jalik yuritish jarayonining barcha jabhalarida ekologiya va yer qonunchilik tartib-qoidalariga rioya etilishini tekshirish; to'rtinchidan, yer qonunchiligida o'rnatilgan qoida-talablarni buzgan yuridik va jismoniy shaxslarni aniqlash, ogohlantirish va huquqiy ta'sir choralari ko'rish; beshinchidan, aholi o'rtasida yer qonunchiligi qoida-talablarini tushuntirish va targ'ib qilish.

A. Nigmatov (2001) yer nazorati tushunchasiga to'xtalib, "yer nazorati – yer resurslarini muhofaza qilish va ulardan oqilona foydalanishga qaratilgan yer qonun hujjatlari normalaridagi talablarni davlat organlari, jamoat birlashmalari hamda vakolatli davlat organlari va shaxslar yer munosabatlari subyektlari tomonidan bajarilishini tekshirishdir", deb ta'rif bergan.

G. Larionov (1994) esa yer nazorati huquqiy shaklining uch turini ko'rsatadi. Bular: 1) nazoratning axborot bilan ta'minlanishi; 2) nazorat natijasi bo'yicha qaror qabul qilish; 3) nazorat organlari qarorining ijro etilishi. Yer nazorati bo'yicha yakuniy qaror qabul qilish uchun har qanday organ, yer qonunchiligi buzilganligi, kim aybdorligi, huquqbuzarlik davom etmasligi uchun qanday chora qo'llash kerakligi, huquqbuzarlik tufayli yetkazilgan zarar, agar huquqbuzarlik hali sodir etilmagan bo'lsa, qanday qilib uni tugatish mumkinligi haqida aniq va xolis ma'lumotlarga ega bo'lishi lozim. Yer nazoratini muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun

yerlarni hisobga olish vaqtida ularning tarkibi hamda foydalanilganligini o'rganish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ular maxsus va agroxo'jalik turlarga bo'linadi. Maxsusga meliorativ, tuproq, geobotanik va boshqalar kirib, ularning o'tkazilishi natijasida yer sifati haqidagi ma'lumot qo'lga kiritiladi, agroxo'jalikda esa ularning faktik holati o'rganiladi. Bularning barchasi nazoratning axborot bilan ta'minlanish ahamiyatini asoslab beradi (Zharikov et al., 1997).

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish talablariga rioya etilishini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etuvchi yer nazorati, o'z navbatida, davlat nazoratining muhim ko'rinishlaridan biri. Davlat nazorati yer fondi davlat boshqaruvining muhim funksiyalaridan biri bo'lib, bu holat nafaqat respublikamizda, balki boshqa xorijiy mamlakatlar yer qonunchiligida ham o'z aksini topgan. Masalan, Ukraina Yer kodeksining 187-moddasiga muvofiq qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish ustidan davlat nazorati davlat hokimiyati organlari, mahalliy o'z-o'zini boshqarish organlari, tashkilot, korxona, muassasalar va fuqarolarning Ukraina yer qonunchiligiga rioya etishlarini ta'minlashdan iborat (Pogrebnoi & Karakash, 2002).

Shunday ekan boshqarish funksiyasi sifatida yerlarni muhofaza qilish sohasidagi ekologik nazorat bir qator o'ziga xoslikka ega, ular orqali u boshqa davlat funksiyalaridan farq qiladi. Bular quyidagilardir:

- birinchidan, davlat organlari tomonidan bu sohada ekologik nazorat amalga oshirilishi borasidagi munosabatlarni hokimiyat munosabatlari deb atash mumkin, zero nazoratga hokimiyat vakolatlarini amalga oshirish xosdir;

- ikkinchidan, yer resurslariga bo'lgan davlat mulkchilik huquqi davlat organlari tomonidan ekologik nazorat amalga oshirilishining moddiy kafolatidir;

- uchinchidan, davlat aralashuvining yuridik chegaralari yuzaga kelgan moddiy shart-sharoitlarga binoan aniqlanadi.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasida ekologik nazoratning maqsadi ekologik xavfsizlikni ta'minlash, xo'jalik yoki boshqa faoliyatning yer fondiga zararli ta'sir ko'rsatishini oldini olish hamda bartaraf etishdir.

Ular turli tashkiliy-huquqiy usullar bilan amalga oshiriladi: yer resurslari holatini kuzatib borish; ularni muhofaza qilish hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlash borasidagi tadbirlarning bajarilishini tekshirish va umumlashtirish; ekologik va yer qonunchiligi normalari va talablarining ijrosini tekshirish; yuridik va jismoniy shaxslar amalga oshiradigan ekologik zararli faoliyatning oldini olish, cheklash, to'xtatib qo'yish hamda tugatish yo'li bilan ekologik zararli faoliyatning oldini olish va uni baholash; ekologik qoida-talablarni buzgan yuridik va jismoniy shaxslarga nisbatan ma'muriy-huquqiy va jinoiy javobgarlik choralarini qo'llash.

Ekologik nazorat to'g'risidagi huquqiy normalar davlat tomonidan tan olinadigan va ta'minlanadigan hamma uchun majburiy qoidalar sirasiga kiradi. Ulardan ushbu munosabat ishtirokchilarining huquq va burchlari kelib chiqadi hamda yer va ekologiya huquq sohalarining umumiy qismi yagona huquqiy institutlarini tashkil etadi.

Hozirgi kunda ijtimoiy munosabatlarning ushbu sohasini tartibga solishning yetarli darajadagi amaliyoti ham mavjud. Ushbu vazifalarni amalga oshirish vakolati berilgan maxsus davlat organlari bu borada samarali faoliyat yuritmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Soliq qo'mitasi huzuridagi kadastr agentligi yer va kadastr nazoratini amalga oshiruvchi inspektorlar tomonidan 2021-yil quyidagi nazorat tadbirlari o'tkazildi.

Jumladan, respublika bo'yicha jami 16 893 ta holatda 2 541,3 gektar yer maydonlari o'zboshimchalik bilan egallab olinganligi aniqlandi. Shundan qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarda 8 823 ta holatda 2 013,7 gektar (shundan 5 326 ta holatda 1 245,1 gektar sug'oriladigan ekin yerlarini) tashkil etdi (Cadastre Agency, 2022).

O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi Kadastr agentligi yer va kadastr nazoratini amalga oshiruvchi inspektorlar tomonidan 2023-yil davomida quyidagi nazorat tadbirlari o'tkazildi.

Jumladan, respublika bo'yicha jami 28 636 ta holatda 6 259 gektar yer maydoni o'zboshimchalik bilan egallab olinganligi aniqlandi. Shundan qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarda 5 566 ta holatda 4 830,3 gektar; aholi punktlari yerlarida 17 611 ta holatda 849,9 gektar; sanoat, transport, aloqa mudofaa va boshqa yerlarida 2 793 ta

holatda 73,5 gektar; tarixiy-madaniy ahamiyatga molik yerlarda 71 ta holatda 10,4 gektar; o'rmon fondi yerlarida 190 ta holatda 60,8 gektar; suv fondi yerlarida 756 ta holatda 84,6 gektar va zaxira yerlarda 1 634 ta holatda 345,9 gektarni tashkil etdi.

Aniqlangan yer qonun buzilish holatlarini bartaraf etish va ularga nisbatan chora ko'rish maqsadida: 28 278 ta yer qonun buzilishini sodir etgan shaxslarga qonun buzilish holatlarini bartaraf etish (qurilgan noqonuniy qurilmalarni o'z hisobidan buzib olishi to'g'risida) yozma ko'rsatmalar yuborildi; natijada, 16 384 ta holatda (3 247,7 gektar) yer egalari tomonidan o'z ixtiyori bilan muammo hal etildi;

noqonuniy ravishda qurilgan qurilmalarni buzdirish maqsadida Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarga 9 484 ta holatda (2 617,2 gektar) bo'yicha holatda da'vo arizalar bilan murojaat kelib tushdi.

Sudlar tomonidan (noqonuniy qurilmalarni buzish bo'yicha) 3 190 ta holatda (1 175,2 gektar) hal qiluv qarori qabul qilindi, 280 ta holatda (119,2 gektar) rad etilgan, 6 014 ta holatda (1 322,8 gektar) holat bo'yicha sud jarayoni davom etmoqda. Shuningdek, jinoyat alomatlari kuzatilganligi sababli 1 014 ta holatda (252,7 gektar) materiallar qo'shma tartib asosida prokuratura organlariga yuborilishi ta'minlandi.

Jumladan, Surxondaryo viloyati Bandixon tumanida 137 ta holatda 48,1 gektar, Qumqo'rg'on tumanida 107 ta holatda 39,2 gektar, 103 ta holatda 11,8 gektar, Andijon viloyatining Xo'jaobod tumanida 78 ta holatda 4,2 gektar, Paxtaobod tumanida 41 ta holatda 1,4 gektar, Oltinko'l tumanida 37 ta holatda 1,5 gektar, Samarqand viloyati Payariq tumanida 41 ta holatda 9 gektar, Jomboy tumanida 27 ta holatda 2,3 gektar yerlarni o'zboshimchalik bilan egallab olganligi aniqlanib tegishli choralar ko'rilmogda (Cadastre Agency, 2024).

Yuqoridagi misollar ham shuni ko'rsatmoqdaki, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasidagi nazoratni amalga oshirishda bu borada ilmiy izlanishlar asosida yaratilgan boy ilmiy tajriba hamda amaldagi qonunchilikni bir-biriga moslashtirishni taqozo etadi. Chunki bugungi va kelajak avlodni farovon hayotini ta'minlash asosan va ko'p jihatdan tabiat resurslaridan, shu jumladan, qishloq xo'jaligiga

mo'ljallangan yerlardan oqilona foydalanish va ularni muhofaza qilish bilan bog'liq.

Qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish sohasidagi ekologik nazoratning ahamiyati shundaki, birinchidan, ushbu sohadagi qonun hujjatlari qoida-talablarining yuridik va jismoniy shaxslar tomonidan ijro etilishi yuzasidan ma'lumotlar bazasini shakllantiradi; ikkinchidan, maxsus qoida-talablarning ijro etilishi darajasiga baho berilib, tegishli huquqiy ta'sir choralari ko'riladi; uchinchi, eng muhimi barcha davlat organlari, jamoat tashkilotlari va fuqarolar tomonidan qoida-talablar buzilishini oldini olishga xizmat qiladi.

Xulosa

Yuqoridagilardan kelib chiqib, quyidagi fikrlarni bildirib o'tishimiz mumkin:

- birinchidan, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan qat'iy belgilangan maqsadda foydalanish;
- ikkinchidan, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan faqat ijara huquqi asosida foydalanish;

– uchinchi, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning unumdorligini oshirish hamda qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni muhofaza qilish chora-tadbirlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash;

– to'rtinchidan, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarning holati haqidagi ma'lumotlarni erkin olishni ta'minlash;

– beshinchidan, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlardan foydalanish va ularni muhofaza qilish bilan bog'liq normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilish.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlar davlatimiz uchun juda katta ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan qishloq xo'jaligiga mo'ljallangan yerlarni hozirgi va kelajak avlodlar manfaatlarini ko'zlagan holda saqlab qolish hamda unumdorligini oshirishga qaratilgan qonunchilik normalarini ishlab chiqish va qabul qilish, uni samarali ijrosini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

REFERENCES

- Bogolyubov, S. A., & Galinovskaya, E. A. (2014). *Zemelnoe pravo* [Land law] (S. A. Bogolyubov, Ed.). Prospekt.
- Brinchuk, M. M. (2004). *Ekologicheskoe pravo* [Environmental law]. Yurist.
- Cadastr Agency. (2022). *O'zbekiston Respublikasi Yer resurslarining holati to'g'risida Milliy hisobot* [National report on the state of land resources of the Republic of Uzbekistan]. <http://kadastr.uz/uz/yer-hisobi-yo'nalishi>
- Cadastr Agency. (2024). *O'zbekiston Respublikasi Yer resurslarining holati to'g'risida Milliy hisobot* [National report on the state of land resources of the Republic of Uzbekistan]. <http://kadastr.uz/uz/yer-hisobi-yo'nalishi>
- Ermakov, V. D., & Sukharev, A. Ya. (Eds.). (1997). *Ekologicheskoe pravo Rossii* [Environmental law of Russia]. Triada, Ltd.
- Golichenkov, A. K. (1992). *Ekologicheskii kontrol: teoriya, praktika pravovogo regulirovaniya* [Environmental control: Theory, practice of legal regulation]. Moscow University Publ.
- Kalonov, B. H. (2004). *O'zbekiston Respublikasida davlat ekologiya nazoratining huquqiy muammolari* [Legal problems of state environmental control in the Republic of Uzbekistan] [Doctoral dissertation abstract]. Tashkent State Institute of Law.
- Larionov, G. A. (1994). *Novoe v zakonodatelstve o gosudarstvennom kontrole za ispolzovaniyem zemel* [New developments in legislation on state control over land use]. *Zakonodatelstvo i ekonomika*, (15/16), 11–17.
- Nigmatov, A. N. (2001). *Yer huquqi* [Land law]. Tashkent Islamic University Publ.
- Petrov, V. V. (1995). *Ekologicheskoe pravo Rossii* [Environmental law of Russia]. BEK.
- Pogrebnoi, A. A., & Karakash, I. I. (Eds.). (2002). *Zemenoe pravo Ukrainy* [Land law of Ukraine]. Istina.
- Xolmo'minov, J. T. (Ed.). (2018). *Ekologiya huquqi* [Environmental law]. TSUL Publ.
- Zharikov, Yu. G., Ulyukhaev, V. Kh., Larionov, G. A., & Makarov, O. N. (1997). *Zemelnoe pravo* [Land law]. Bylina.
- Xolmo'minov, J. T. (Ed.). (2019). *Yer huquqi* [Land law]. TSUL Publ.
- Republic of Uzbekistan. (1998, April 30). *Land Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-152653>
- Republic of Uzbekistan. (2023). *Constitution of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/6445145>

YURISPRUDENSIYA

HUQUQIY ILMIY-AMALIY JURNALI

2026-YIL 4-SON

VOLUME 6 / ISSUE 4 / 2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence.6.4>.

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.jurisprudence>